

НЕПРОМИНУЩІСТЬ ВТІЛЕНОГО В СЛОВІ

У статті висвітлено роботу Круглого столу «Науковий доробок професора Ольги Муромцевої в українському мовознавчому і філософсько-освітньому вимірах», який відбувся 16 лютого 2018 р. на українському мовно-літературному факультеті ХНПУ імені Г.С. Сковороди; окреслено коло науковців, які долучилися до пошанування пам'яті Ольги Муромцевої, увагу зацікнено на актуальних напрямках наукової спадщини Професора та їх розвитку в наукових пошуках учнів, колег і послідовників.

Ключові слова: професор О. Г. Муромцева, пошанування пам'яті, науковий доробок, актуальні напрями наукової спадщини, аспекти українського мовознавства.

Cheremska O.S., Zhvotobruh V.F. The Eternity Embodied in the Word. *The article covers the work of the Round Table «Professor Olha Muromtseva's scientific achievements in Ukrainian linguistic and philosophical and educational dimensions», which took place on February 16, 2018 at the Ukrainian Language and Literature Department of the KhNPU named after G.S. Skovoroda; the names of the scholars who participated in honoring the memory of Olha Muromtseva were written, attention is focused on actual directions of scientific heritage of the Professor and their development in scientific searches of students, colleagues and followers. The dissertations are analyzed, in which it is noted that the scientific works of Professor O. Muromtsev are devoted to various aspects of Ukrainian linguistics, in particular the history of the Ukrainian literary language, morphology and morpheme, lexicology and lexicography, functional stylistics, and the peculiarities of the idiosyncrasy of Ukrainian classical writers. Considerable attention is also paid to the issues of the culture of the Ukrainian language and the methods of teaching it in higher education. To honor the memory of Olha Muromtseva leading in Ukraine linguists joined, known for their work in the spectrum of scientific activities of the scientist. During the Round Table, the presentation of the nominal scholarship O. Muromtseva to young researchers of the Ukrainian language took place. For the past five years, the best students of the KhNPU named after H. S. Skovoroda have been receiving the scholarship. Skovoroda's Round table held at the KhNPU named after H. S. Skovoroda, as well as traditional Muromtsev's readings, testify to the profound respect of students and colleagues for the outstanding personality of the Professor, the awareness of talent and nobility of her soul.*

Key words: professor O.H. Muromtseva, honoring memory, scientific achievements, actual directions of scientific heritage, aspects of Ukrainian linguistics.

Уже десять років немає поряд з нами незабутньої Ольги Георгіївни Муромцевої, однак пам'ять про видатного науковця, глибокого та вдумливого викладача, талановитого наукового керівника, людину щедрої душі живе в серцях учнів, колег і друзів.

Наукова спадщина професора О. Муромцевої присвячена різним аспектам українського мовознавства, зокрема історії української літературної мови, морфології та морфеміці, лексикології та лексикографії, функціональній стилістиці, особливостям ідіостилю українських письменників-класиків [1]. Значну увагу приділено також питанням культури української мови та методики її викладання у вищій школі. Багатогранний науковий доробок мовознавця, творчі здобутки та педагогічні ідеї стали об'єктом розгляду й аналізу під час Круглого столу «Науковий доробок професора Ольги Муромцевої в українському мовознавчому і філософсько-освітньому вимірах»,

присвяченого 80-річчю від дня народження професора Ольги Георгіївни Муромцевої (1938–2008).

У роботі Круглого столу взяли участь викладачі кафедри українознавства і лінгводидактики, кафедри української мови, кафедри німецької філології, кафедри філософії, кафедри вокальної культури і сценічної майстерності ХНПУ імені Г. С. Сковороди, кафедри української мови ХНУ імені В. Н. Каразіна, кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян ХНЕУ імені Семена Кузнеця, кафедри іноземних мов №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кафедри мовної підготовки Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, кафедри української та іноземних мов Харківської державної академії фізичної культури, аспіранти, учні, колеги професора О. Г. Муромцевої.

У виступах учасників Круглого столу окреслено актуальні напрями наукової спадщини професора О.Г. Муромцевої та представлено віддзеркалення ідей Ольги Георгіївни в наукових пошуках її учнів та колег.

Наслідкування традицій, закладених Ольгою Георгіївною, спадкоємність у поєднанні з сучасними викликами, основні напрями роботи кафедри з формування національних та загальноєвропейських цінностей в освітньому середовищі, ґрунтовно висвітлила у виступі-презентації завідувач кафедри українознавства і лінгводидактики Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди професор Олена Маленко, приділивши значну увагу питанням науково-навчальної концепції кафедри.

На засадничих проблемах лінгвістичної концепції професора О. Муромцевої, зокрема питанні ролі відомих представників Слобожанщини в процесі національного відродження XIX ст. та значення української лексикографії в історії нормування й кодифікації української літературної мови, наголосила завідувач кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця професор Ольга Черемська в доповіді «До історії української лексикографії Харківської філологічної школи (20 рр. XIX – 20 рр. XX ст.)». Так, у монографії «Розвиток лексики української літературної мови у другій половині XIX – на початку XX ст. (1985) на основі аналізу лексикографічного матеріалу блискавично продемонстровано потужні зрушення в збагаченні лексичного складу української літературної мови [2]. У доповіді схарактеризовано перші лексикографічні праці (І. Кулжинського, А. Метлинського, П. Білецького-Носенка, П. Морачевського, О. Афанасьєва-Чужбинського, М. Закревського), що стали поштовхом до нормалізації й кодифікації української мови у другій половині XIX ст., а також представлено подальші етапи кодифікації в перші десятиліття XX ст. (праці М. Вікула, К. Дубняка, Б. Грінченка, Д. Яворницького, О. Курило; М. Йогансена, М. Наконечного, К. Німчинова, Б. Ткаченка).

Наукові здобутки О.Г. Муромцевої в галузі дериватології відзначила завідувач кафедри української мови Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди професор Олена Олексенко, доповідь

якої була присвячена розгляді тенденцій сучасного дієслівного словотворення. Дослідниці виокремила дієслівні словотвірні типи, що останніми роками виявили свою продуктивність переважно в медіапросторі. У доповіді зацентровано увагу на закономірностях взаємодії твірних основ та словотвірних формантів, визначено семантичні зв'язки новотворів та контексти їх побутування, а також висвітлено функціональний аспект цього мовного явища та представлено стилістичні характеристики похідних дієслів. Приклади з творів сучасної публіцистики стали переконливим підтвердженням основних положень дослідження.

Одним із актуальних напрямів у науковій діяльності проф. О. Муромцевої була морфеміка, яку Ольга Георгіївна тривалий час викладала і якій присвячено значну кількість наукових та науково-методичних праць. Перспективи цього напрямку в сучасному мовознавстві розвиває представник наукової школи професора Муромцевої Анатолій Нелюба, професор кафедри української мови Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Автор словників лексико-словотвірних інновацій виклав свої погляди на одне із суперечливих питань морфеміки, а саме – кваліфікацію статусу дієслівної морфемі **-ти/-ть**. Міркування науковця викликали дискусію аудиторії, яка дійшла висновку про необхідність подальшого вивчення функцій цієї морфемі.

Лексико-семантичні дослідження О.Г. Муромцевої стали поштовхом для розроблення питань щодо лексичного наповнення компонентів речення, про що доповіла доцент кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця Валентина Жовтобрюх.

Активну громадянську позицію науковця, співзасновника обласного відділення організації НРУ та Харківського відділення Товариства української мови, члена Топонімічної комісії Харківської міської ради висвітлила професор кафедри філософії Олена Садох в доповіді «Мова розуміння й освітні новації». Життєтворчі стратегії справедливості, принципи, наукові здобутки й настанови Ольги Георгіївни Муромцевої в сьогоденні й прийдешньому творчо осмислила у своєму виступі доцент кафедри українознавства і лінгводидактики Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди Наталія Варич.

Лексико-семантичну експлікацію емоційного і почуттєвого у науковій спадщині О.Г. Муромцевої простежила доцент кафедри українознавства і лінгводидактики Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди Ллілія Петрова Озель. У своєму виступі доповідач зазначила, що предмет її дисертаційного дослідження викристалізувався у спілкуванні з Ольгою Георгіївною, яка й накреслила план наукового пошуку своїй аспірантці. Аркуш із автографом, списаний дрібненькою в'яззю, на щастя, зберігся у відданій учениці, яка продемонструвала його слухачам.

Про особливості адаптації та функціонування німецьких лексичних запозичень у сфері економіки та торгівлі в українській мові доповіла перша аспірантка Ольги Георгіївни, завідувач кафедри німецької філології

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, кандидат філологічних наук, доцент Валентина Скачкова.

До пошанування пам'яті Ольги Муромцевої долучилися провідні мовознавці України, відомі своїми напрацюваннями у спектрі наукової діяльності Професора. Значну увагу Ольга Георгіївна надавала історії становлення й формування української літературної мови. Цьому аспекту присвячено матеріали завідувача відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики Інституту української мови НАН України професора Світлани Єрмоленко «Дискусії про українську літературну мову в історії національної культури». Професор Муромцева брала безпосередню участь в укладанні Словника мови творів Г. Квітки-Основ'яненка у 3-х томах (1979). На ролі побутовизмів у цьому словнику та їх функціонуванню як лінгвокультурем, історизмів, стилем наголосила професор Світлана Бибик, провідний науковий співробітник відділу стилістики, культури мови та соціолінгвістики Інституту української мови НАН України. Питання професійної освіти вчителя перебували в полі постійної уваги Ольги Георгіївни, з цієї проблеми написано низку статей, вона ж – автор першого в Україні навчального посібника «Культура мови вчителя» (1997). Методичний аспект наукової діяльності професора О. Муромцевої висвітлила завідувач кафедри української мови та методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка професор Любов Струганець.

Світлими спогадами й теплими словами згадували свого Вчителя й Науковця аспіранти й колеги Ольги Георгіївни: доцент кафедри іноземних мов №2 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Людмила Чурсіна, завідувач кафедри мовної підготовки Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка Євгенія Ємельянова, доценти Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця Ольга Дьолог та Ірина Ходарева, доцент кафедри українознавства та лінгводидактики Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди В'ячеслав Мерінов.

Під час Круглого столу, за традицією, відбулося вручення іменної стипендії О. Муромцевої молодим дослідникам української мови. Уже п'ять років поспіль стипендію здобувають кращі студенти ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Круглий стіл, що відбувся в ХНПУ імені Г.С. Сковороди, а також традиційні Муромцевські читання [3] з активною участю професора Ігоря Муромцева засвідчують глибоку пошану учнів і колег до непересічної особистості Професора, усвідомлення таланту і шляхетності її душі, багатогранності наукової та громадської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Життєсвіт** Учи теля і Друга. Збірник матеріалів III Муромцевських читань на пошану доктора філологічних наук, професора Муромцевої Ольги Георгіївни (до 75-річчя від дня народження) / Упорядники О.С. Черемська, В.Ф. Жовтобрюх. Харків: Вид-во «МОНОГРАФ» ФОП Іванченко І.С., 2013. 164 с.

2. **Муромцева О. Г.** Розвиток лексики української літературної мови в другій половині XIX – на початку XX ст. Харків : Вища школа, вид-во Харк. ун-ту, 1985. 152 с. 3. **Муромцева О.** З історії української літературної мови. Вибрані праці. Харків, 2008. 229 с.

Черемська Ольга Степанівна – кандидат філологічних наук, професор, завідувач кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, просп. Науки, 9-А, м. Харків, 61166, Україна.

tel.: (057)702-11-86; (057) 39-603-49; +38-097-685-61-19

E-mail: Olha.Cheremaska@hneu.net

<https://orcid.org/0000-0002-3360-8421>.

Cheremaska Olha Stepanivna – Ph.D in Philology, Professor, Head of the Department of Ukrainian Studies and Language Preparation of Foreign Citizens, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Nauky avenue, 9-A, Kharkiv, 61166. Ukraine.

Жовтобрюх Валентина Федорівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, просп. Науки, 9-А, м. Харків, 61166, Україна

tel.: +38-063-425-07-17

E-mail: Valentine.Zhovtobruh@hneu.net

<https://orcid.org/0000-0003-0953-3017>

Zhovtobruh Valentina Fedorivna – Ph.D in Philology, Associate Professor at the Department of Ukrainian Studies and Language Preparation of Foreign Citizens, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics, Nauky avenue, 9-A, Kharkiv, 61166, Ukraine.